

Kungaparet, tyskarna och Borggårdskuppen

De nya uppgifter om förspellet till 1914 års Borggårdskupp som professor Folke Lindberg lämnat i sin artikelserie är av utomordentligt intresse; de belyser på ett sensationellt sätt det svenska kungaparets intriger med Tyskland och motiven för den kungliga aktionen mot den parlamentariska svenska regeringen. De tyska sändebuden i Stockholm verkade för en svensk-tysk militärkonvention, riktad mot Ryssland. Under regeringen Lindmans tid syntes dessa planer möjliga att åtminstone partiellt genomföra. Då den liberala ministären Staaff bildades på hösten 1911 fanns däremot självfallet ingen utsikt att få något slags allians till stånd. Den tyske ministerns strävan blev därför i första hand att få Staaff avlägsnad och därmed också att stärka den personliga kungamakten i Sverige. I detta hänseende likasom när det gällde anknytningen till Tyskland uppstod ett perfekt samarbete mellan den tyske ministern von Reichenau och det svenska kungaparet. Det var von Reichenau som i dessa stycken blev kungaparets betrodda rådgivare och dirigerande pådrivare; den gemensamma fienden, mot vilken man konspirerade, var den ansvariga svenska regeringen. Ett mera skandalöst skådespel torde vara svårt att finna i en konstitutionell monarki.

Detaljerna är nästan otroliga. Kungen var genast med på inviterarna; den tyske ministern fick besked om hur de kungliga avskydde Staaff och hans politik och ville göra sitt bästa för att få en ändring. Reichenau föreläste för kung och drottning om kungens rätt att självständigt utse regering, och dessa instämde i allt. Till en början blev emellertid försiktigheten bestämmande; kungen ansåg ministären Staaff ofrånkomlig, han beklagade sig visserligen för Reichenau över den sömnlöshet och trötthet som friktionerna med regeringen beredde honom, men såg ingen möjlighet att ingripa. På Reichenaus råd sökte han dock genom inspektioner och besök "stärka föreningsbanden mellan kronan och krigsmakten" — vart den linjen syftade i detta läge är inte svårt att förstå.

Redan något år efter Staaffs regeringsbildning ter sig läget annorlunda — det var F-båtskampanjens, den Hedinska propagandans, förtalet främst- agitationens stora tid. För att kung Gustaf skulle bli morskare inbjöds han till kejsar Vilhelm och fick en mera

auktoritativ lektion i statskonst. Vid den kejserliga midnatten rasade värden mot den svenske utrikesministern och den svenska politiken, medan gästerna, kung Gustaf och den svenske ministern i Berlin, efter allt att döma hörde på i instämmande eller i varje fall utan en invändning.

Under år 1913 började de på detta sätt stimulerade planerna till en kunglig aktion mot regeringen att mogna. Kungens klagan inför Reichenau blev än intensivare. Han anförtrode det tyska sändebudet att han tänkte yrka på en rad utvidgningar av försvaret och om — som han sade sig livligt hoppas — regeringen avvisade dessa yrkanden, skulle den avskedas. Drottningen supplerade med försäkringar om att kungen var "alltigenom tyskvänlig" och att Sverige måste gå samman med Tyskland. Aktionen mot Staaff blev emellertid uppskjuten av skäl som naturligtvis den tyske ministern hela tiden underrättades om, och den länge planerade kuppen kom först i februari 1914. Då var Reichenau på semester; han reste i december 1913, övertygad om att "konungen var fast besluten att inte låta förmå sig till några kompromisser och med längtan såg fram mot slutuppställningen med Staaff".

Den första erinran som denna redogörelse ger anledning till är naturligtvis det upprörande i den svenske monarkens förbindelser med den tyske ministern, samspelet med Reichenau mot Staaff och regeringen. Att detta samspel även på tyskt håll syntes förbluffande framgår av utrikesminister von Jagows skrapa till Reichenau

i ett privatbrev i mars 1914. Jagow uppmanade här Reichenau till större försiktighet och betonade att författningskrisen kunde få en för kungamakten olycklig utgång; i så fall "skulle en stor del av ansvaret falla på det främmande sändebud som genom ett slags konsultativ verksamhet haft medinflytande över kronans beslut". Samma ansvar föreligger uppenbarligen då krisen från tysk synpunkt fick en relativt lycklig utgång.

Viktigare är dock att man nu på avgörande punkter fått ökad klarhet om kungens motiv till Borggårdskuppen och över huvud hans uppträdande mot den parlamentariska regeringen. Det har sagts att kungen i februari 1914 inte ville ha bort Staaff, att det var den senares fel att han avgick på grund av kungens Borggårdstale. Nu är det ytterligare bestrykt att detta underliga försvaret för monarken är ohöllbart; kungen ville ha bort Staaff. Det har också sagts att om Staaff gått med på kungaprogrammet i försvarsfrågan, hade kungen givetvis velat behålla honom som statsminister; att det sakligt var en fördel att få upprustningen genomförd av en vänsterregering är uppenbart. Nu är det klart att kungen alldeles oberoende av Staaffs hållning i försvarsfrågan ville bli av med honom, kungen var rent av rädd för att Staaff skulle bli mera "försvarsvänlig". Mera parentetiskt bör anmärkas att handlingarna inte tyder på att någon speciellt kunglig insikt om det utrikespolitiska läget och en därur härflytande uppfattning om försvarsbehovets trängande natur var ett dominerande motiv. Först och främst tycks kungen ha varit inriktad på att knäcka Staaff och parlamentarismen. "Sådan han framstår i belysningen av detta material gör konung Gustaf intryck av att ha varit helt absorberad av den inrikespolitiska kampen."

Slutligen: det enda rimliga vore att släppa lös källmaterialet åtminstone från tiden till och med första världskriget. En rad länder har helt eller i stor omfattning publicerat akter från denna tid; för det neutrala Sveriges del bör risken att öppna arkiven vara ingen, utom från enskild (vartill då också räknas kunglig) synpunkt. Det är ett orimligt förhållande att detta material till viss del skall ställas till vissa forskares förfogande och att hemligstämpeln i övrigt skall bevaras.

Svenska Dagbladet rycker 1914 års kungapar

till undsättning i anledning av professor Lindbergs artikelserie; samtidigt publicerar tidningen en uppsats av professor Torvald Höjer om "Sverige och Tyskland hösten 1910", som innehåller en del uppgifter av intresse rörande planerna till tysk-svensk militärkonvention (hr Höjer reagerar mot beteckningar som "krigsförbund" och "militärallians"), men självfallet inte ger något i huvudfrågan om kungaparet och dess intriger mot Staaff under tysk medverkan.

Svenska Dagbladets framställning är däremot sådan att 'det slitna ordet "förljugen" verkar friskt och nyupfunnet. Allt det för kungaparet komprometterande i Lindbergs framställning är bortrensat. Man vågar på grund av en något tillspetsad nyhetsrubrik beteckna vårt referat av Lindbergs föredrag som tendentiöst, men staplar själv den ena rena förfalskningen på den andra. Sålunda påstås att Lindbergs redogörelse stöder tesen att det var or för försvarsfrågan som förmådde kungen att agera mot Staaff — trots att enligt Reichenaus rapporter kungen var obehagligt berörd inför möjligheten att Staaff skulle bli mera "försvarsvänlig" och därmed oåtkomlig. Ja, kungen beröms rent av för att han inte utan vidare avskedade Staaff på Reichenaus råd. Intrigerna kungaparet-Reichenau omtalas i satsen att "särskilt drottning Victoria med påfallande öppenhet diskuterat detta inrikespolitiska spörsmål (Staaffs avlägsnande) med den tyske ministern". Det väsentliga är: Sveriges ledande högerledning finner monarkens handlande 1911—1914 i sin ordning; det var korrekt att meddela tyske ministern vad som hände i den svenska regeringen, att med denne minister överlägga om sättet att komma åt Staaff, att tyst åhöra den tyske kejsarens utfall mot Sveriges politik och regering osv. Man får hoppas att tidningen här är mera konungsk än konungen själv, annars står det illa till.